

Стилиян ***ЧИЛИНГИРОВ***

ГРОБ

Самотен гроб сред шубраци и бурен,
до него свещ преполвена мъждей;
в нехайство жертвеник катурен
и счупен съд за свят елей.

Ни стъпка, ни следа - забравена светиня! -
смутен покой край мен;
в прохладен мрак сърце ми стине
с лъчите на загасващ ден.

И благовейно паднах на колене
с подскрежена молитва на уста;
набожно сторих кръст, и със вълнене
допрях аз устни до пръстта.

И дълго молих се и плаках… Бога
Всевишни първи път съзрях…
И в този гроб с болежка и тревога,
народе, твойта скръб познах.

ЗАВЕТА НА СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИ

Без светлост няма ден, без писменост –
живот,
а вечен сън и мрак, неволи и злини,
и трижди е блажен, от всички тоз народ,
кой в свойта родна реч изгражда бъднини;

че де владей тъма, че дето висне нощ,
в безпътица криви най-правий земен път:
изтлява Божий дух, изчезва будна мощ,
без име гине род и свиден роден кът.

Затуй, о, братя, вам оставяме завет:
кат' нас на родна реч от днес пишете вий,
и славни ще да сме додето има свет,
и българско сърце в гърдите ви ще бий.

Така мълвяха те, над своя труд глава
склонили в блян, и знак след знак свещен
чертаеха с любов и родните слова
нанисаха сами на книгата везден.

И много векове минàха оттогаз,
и много претърпя народа ни злини,
но нищо не сломи народний дух у нас,
че словото живее във нашите гърди!

* * *

На зноен ден нелъхналият вятър
в безвремен пир зад слънчеви гори.
Жеравен дъжд - острия нажежени -
последнята прохлада умори.

Опърлен лист в безпамятство мърмори -
какво? - и сам не знай:…
„О, Боже, облаче прати ми,
о, Боже, вечна нощ ми дай"…

Издава свещ. Лъчезар Лазаров, отговорни редактори Снежана Костадинова, Боян Балкански. С. Искрец
Тел. за връзка – **0885987833**. Моля, изпращайте материали на електронен адрес: **vestnik_iskrec@abv.bg.**
Ползвани сайтове: https://stz24.com

ISSN 2738-7798

ИСКРИ

Искри в Искрец словесното огниво. И сее във душата светлина. Сеяч е то на дефицитно слово, разнасящо човешка топлота.
П. Пеев

СТРАНИЦИ ЗА ПРАВОСЛАВИЕ И КУЛТУРА. Брой 21, АВГУСТ, 2021 г.

„Преобразил си се на планината, Христе Боже, показвайки на учениците си Твоята слава…"[1]

ПРЕОБРАЖЕНИЕ ГОСПОДНЕ

Истинската вяра няма нужда от доказателства! За личността на Христос, обаче, такива съвсем не липсват. Събитията по времето на Пилат Понтийски са описани от римските летописци; намерен е Христовият кръст. А най-голямото доказателство за Христос и Евангелието са думите на Неговите ученици – апостолите. Те предадоха живота си за своя Учител. Едва ли някой би го сторил заради измислица. Скептицизмът на ап. Тома и чистосърдечието и откровеността на ап. Петър не биха допуснали и незначителна дреболия, каквато и да била неистина…

Към края на своя земен живот – спасителното дело на Богочовека, Той често разговаря с апостолите. Не само те, но и много други иудеи (израилтяни), узнали за Иисус, се надяват, че Той е онзи, който ще ги избави от Римското робство и ще възроди славата и величието на държавата им. А Христос им разказва друго: за последните Си дни, за страданията Си, за смъртта Си! Така объркани са апостолите, така натъжени…, но само Петър се осмелява да противоречи на Благия Учител: *"милостив Бог към Тебе, Господи! това няма да стане с Тебе" (Мат. 16:22).* Каква скръб се чете в думите му. Та нали скоро преди това отново той бе изповядал: *"Ти си Христос, Синът на Живия Бог"* (Мат. 16:16), а днес слуша за страдания и смърт?!

Затова Христос ги извежда на планината Тавор[2] и се преобразява пред тях, показвайки им истинското Си божествено величие: *"лицето Му светна като слънце, а дрехите Му станаха бели като светлина" (Матея. 17:1).*

Продължава на стр. 2

1. *Из тропара на Преображение.*
2. *Планината Тавор (на снимката) се намира близо да град Назарет. На 19 август (по стар стил), всяка година в небето над Таворската планина се появява един облак. Той се спуска над православния храм, намиращ се на върха на планината и покрива както храма, така и хората там. Това е удивително явление, защото лятото, по тези места, изобщо няма облаци.*

Трима от евангелистите описват Преображението на Христос (гр. метаморфосис). Трима от учениците му присъстват на това чудно събитие. Таворското възвишение става престол на Бога. Изморените апостоли спят. Пробудени са от силна светлина…чуват и гласове. До Христос има двама мъже. По вдъхновение от Бога те ги познават: това са Моисей и Илия. Първият е умрял, но те го виждат жив и разговарящ с техния Учител, а вторият идва направо от небето, където е възлязъл жив.

Те са в облак. Облак от светлина… Петър отново не се сдържа и казва: *"Наставниче, добре ни е да бъдем тук; да направим три сенника: за Тебе един, за Моисея един, и един за Илия"* (Лук. 9:33). Петър иска подълго да останат така, чувствайки нетварната (несътворена, божествена) светлина, близостта до Бога и предусещайки райската радост. Точно тогава се чува глас от небето *"Този е Моят възлюбен Син: Него слушайте"* (Лук. 9:35). Това е същият глас, гласът на Бог Отец, който свидетелства за богосиновството на Христос, както някога при р. Йордан. Този път гласът бил силен и необикновен, затова апостолите паднали ничком на земята и останали така докато не преминала Божията слава. И някога на Моисей Бог бе казал: *"не може човек да Ме види и да остане жив"* (Изх. 33:20).

В ново време, през тринайсети век, живее и проповядва едни велик учител на Църквата – св. Григорий Палама. Той изяснява исихазма (тишина, безмълвие) като течение в истинското християнство, а също така говори за нетварната светлина.

Съществува физическа светлина – тази на слънцето; светлината на науката, културата и човешкия интелект (nous от гр. – ум, разум) и Таворската светлина. Тази светлина, светлината, която се вижда от Исихастите и съдържанието на благодатта на живота, който ще дойде, са трите етапа на едно и също духовно събитие, съществуващо в предвечната реалност. Безначалната светлина не е предмет, който може да бъде възприет сетивно. Тя надминава както сетивото така и разума. Но въпреки това, и тялото и душата участват в нейното съзерцание. Но как е възможно това? Св. Григорий казва, че интелектът при своето въздигане придобива ново духовно сетиво и това сетиво е самата светлина, т.е. когато е завладян от божествената светлина и влезе в нея, самият интелект става светлина. Това преобразяване е възможно само чрез молитва и духовно възрастване. Молитвата е общение с Твореца – Източника на нетварната светлина. Тя е диаметрална противоположност на източната медитация, която е път за никъде, пълна самотност и абсолютна пустота…

Но какво са духовните упражнения и как се постига духовно възрастване в бездуховния свят, в който живеем?

Чрез въцърковяване на интелекта. Това е единствената метаморфоза, която издига разумът към Божествената светлина, която го озарява и преобразява. Без правилата на Православната Църква (най-вече тяхното изпълняване) и „оградата“ на истините ѝ, интелектът (разумът) не може да постигне не само съвършенство, но и какъвто и да било напредък. Той блуждае, макар и обогатявайки се с най-различни знания. Той страда, неможейки да намери реален смисъл и полза от тях. И това е напълно разбираемо, макар и да не е естественото състояние на човека, сътворен с божествени природа и подобие. Ако човекът в този свят си зададе вечните въпроси за своето битие и цел, без божествената светлина той ще остане тъжен и неудовлетворен, каквито са апостолите след Христовите думи за бъдещите страдания. Нещо повече! Човекът веднага ще се опита да отрече всичко друго освен заобикалящия го свят и този живот, наблюдавайки делата на безмилостното време, съдбата на света и най-вече неумолимото стареене на собственото си тяло. И нима не е вярно?! Нима ние не ходим върху едно голямо гробище? Нима дълбоко в земния прах не почиват всички империи? Нима смъртта не следва живота като сянка?

Ние все още се прехласваме по езическите суеверия и сме склонни да си изграждаме нови идоли, само и само да се залъгваме, че някой може тук и сега да ни отърве от смъртта или от нейните вестители – нелечимите болести. Това е заблуда. Нито с ръцете си, нито дори с интелекта си можем да се измъкнем от безмилостните костеливи ръце на времето, което отнася всичко със себе си.

Единствено, когато разлистим страниците на Свещеното Писание и от там ни лъхне вечността, само тогава можем да разберем тайната на преобразяването, възкресението и вечния живот. Историческите герои са били, а светците не са били, а продължават да живеят. Те, живеейки във времето, осъзнаха вечността и пребивават в нея.

Както физиката не може да овладее разумът, защото той стои по-високо, така и само с разум не може да се достигне Божествената светлина. Последното става единствено възможно, когато интелектът се подчини на вярата.

Не всички апостоли станаха свидетели на Христовото Преображение. Христос им нареди да известят на другите, чак когато възкръсне. Не всички могат да се докоснат до нетварната светлина, която лъчи от Бога винаги: само ония, които превърнат вярата си в живот, които общуват с Бога в Църквата. Само които подчинят разума си на любовта към Бога и ближните и предадат интелекта си в „ръцете“ на Божията благодат.

Времето като че ли е разделило хората на две. Едната половина вярва в материалния видим свят и се стреми да го придобие – със страстите, „богатствата му“ и всяко ново предизвикателство. Другата част се е отрекла от него, „умряла е“ за този свят, познавайки тлението и безнадеждността му, но пък е придобила вечността.

Къде си ти? †

отървах него, та насадих себе си. Никога няма да му простя тая обида. Обидата, мой човек, не е сапун да го отмиеш. Носиш си я денонощно и повсеместно. Като американски зет останах там още три години. Работих като общ работник на различни места. Един ден казах на жена си, че се връщам в България с нея или без нея. „Идвам с тебе – вика тя – но трябва да вземем и майка ми. Не мога да я оставя тук сама“. Така на моя територия се обзаведох с две американки.

– Успя ли поне да научиш езика? – прекъсна изповедта му Геро.

– За какво ми е да уча изчанчения им език? Да си добавя дефект и в говора, че малко са ми другите. Нека те учат нашия – тросна се Льохмата, отпивайки от ракията. Още в началото не харесвах името на жена ми и като дойдохме тук я кръстих Янка. Нали знаеш, те там са си янки. Пано Мерако набързо ремонтира малката ми къща и се настанихме – ние с Янката в спалнята, майка й в кухнята. Само след седмица тъщата ми вика: „Джордж, може временно спя с дъщерята? Скучно сама в кухня”. Настани се в спалнята и забрави да излезе оттам. Нахална и безсрамна, мой човек. Не стига това, но се похвалила на Мерако, че ме е пратила в кухнята. Един ден той ме пита: „Тия двете, дека ги доведе, квартиранти ли са ти? Може ли да си таков глупак? Оная да се шири в спалнята, а ти да се ребриш на пейката у кухнята. Като я гледам, она е горе-долу на твоите години. На твое място бих я препратил през океано с първио самолет. Ако требе и билет ѝ купи. Иначе двете ще ти видат сметката за нула време”. Замислих се над неговите думи и реших да пробвам номера на Ставрев от „Стъклен дом”. Една вечер казах, че съм ѝ купил билет за Щатите и да се стяга за път. Тая ме изгледа като Шахнур от турския сериал и се изхили с думите: „Откъде пари, Джордж? Ако купил билет, ползвай, аз остава тук”. Янка ме гледа съжалително и си трае. Прави няколко опита да я върне в кухнята, но не успя. Един ден ми вика: „Довечера ще легнеш в спалнята, дано се засрами и да се върне в кухнята”. Ще се засрами кога слънцето изгрее от запад. Легнах аз в спалнята и какво мислиш – оная легна от другата ми страна и аз се препарирах между двете като сандвич. Цяла нощ не мигнах от притеснение. Оная захърка като у дома си. За янките целият свят си е техен дом. Никога и нищо не ги притеснява. Сутринта вместо „Добро утро!” – „Тенкю, Джордж, отдавна не спяла до мъж. Разбрах причина Яна да не бременна – ти импотент”. Егати вещицата! Кипна ми и избухнах: „А вие с Янката сте тотално увредени отгоре до долу!”. Тя, види се, не разбра и се захили глупаво. Напаст, ти казвам, мой човек, бетер колорадски бръмбар. Знаеш ли по какво си приличат тъщата и колорадския бръмбар? – Дойдат и забравят да си идат…! Моят случай, Геро, е безнадежден. Сега ако ме питаш дали съм женен или парясан, не мога да ти кажа. Какво ми остава? – да ги третирам като квартиранти наистина. Като хазяин ще имам все пак някакви права. Аз съм си един неудачник, откъдето и да ме погледнеш. Не ми върви в нищо и това си е. Ето, и времето е против мене...

Заваля силен дъжд. Мощни гръмотевици, придружени от псувните на Льохмата, разсичаха небето. Геро вече беше „направил главата” и клюмаше в неравноделен такт, стряскан от небесната стихия.

Льохмата нарами пръскачката и пое обратно към къщи като не спираше да псува и проклина злощастната си съдба. †

Ася ***ПАЛЕВА***

ВЪЗКРЕСЕНИЕ

С вода измих
очите на дома,
да дойде
светлина
да го огрее.
И след студа
аз чакам топлина,
и с радост тиха
нека да запее
сърцето ми.

Сега със трепет
чакам от душа
и светлото Христово
Възкресение
да дойде.
Да възкръсне
пролетна мечта
и тя да се
превърне
във спасение!

БОЛКА

Колко болка можеш да поемеш,
колко ли е тежък твоя собствен
кръст...
Понякога е леко, безпроблемно-
вървиш, вървиш и пееш си от
щастие.
Но идва време и съдбата се
променя.
И няма песен, която е способна
болката да заглуши
от хомота...
И все пак, истински божествен
е замисъла на живота! †

Кирил ***ДОНЧЕВ***

НЕУДАЧНИКЪТ

Разказ

Гошо Льохмата, човек около четиридесетте, висок и кльощав, леко завеян, се връщаше от картофената нива силно ядосан. Вървеше и псуваше мръсно, безпощадно и поголовно – от колорадската напаст до презокеанските благодетели. Само преди седмица зеленият килим на картофите радваше окото му. Сега новоизлюпените колорадски гадини бяха нападнали масирано сочните листа и безмилостно ги унищожаваха денонощно.

Докато приготвяше разтвора за пръскане на нападнатите растения, си спомни разказа на баща му за неговата първа среща с колорадските нашественици. Било е някъде около петдесетте години на миналия век, когато за пръв път тази напаст се появява в родното му балканско село. Петгодишното тогава дете се връщало от нивата с майка си. По пътя ги среща Иван, чичото на баща му, възрастен вече човек, прекарал много години от живота си в Америка. Заговорили се с майка му, а малкото момченце подскачало около тях с бурканче, пълно с шарени буболечки. „Какво носи детето в това бурканче?“ – попитал Американеца. „Набра си в картофите някакви буболечки. Виж какви са кротки и колко са убави“ – засмяла се майка му. Американецът взел бурканчето и изтръскал буболечките на пътя. После злобно ги стъпкал с крака. „Чичо Джон, оти ги смачка, детето щеше да си играе с них?“ – укорила го майката. Ядосано, детето се изплезило, затупало с краче и завикало „Америка-а, Америка-а!“. „Булка, тези кротки буболечки ще ви унищожат картофите и ще ви оставят гладни през зимата. Трябва да се ликвидират с всякакви средства. Щом и тук са се появили, няма спасение от тази неизтребима напаст. Има някакъв препарат, който може да спаси картофите, но трябва да действате бързо, докато не са ги унищожили напълно.“ – обяснил Джон на слисаната жена. Оттогава хората започнали да пръскат картофите ежегодно. Първият препарат бил така нареченото „ДДТ“, което след години се оказало много вредно за здравето.

Льохмата облече камуфлажния си костюм, сложи си старите слънчеви очила, нарами пръскачката и тръгна към нивата. Пътят му минаваше покрай къщата на неговия съученик Геро, който доскоро работеше в близкия град, но след съкращенията във фирмата се върна на село. Отдавна не бяха се виждали с Льохмата, за когото беше научил, че е заминал за Америка.

– Джордж, взех те за американски рейнджър. Види се, ще воюваш със сериозен противник – подвикна му Геро като го видя да минава по пътя.

– Не се джуркай с името ми! Аз съм Гошо, мой човек, ако не помниш. Ще пръскам картофите, че ония гадини ще ги изядат – спря се Льохмата.

– Чини ми се, че не си избрал подходящо време. Ако не си чул прогнозата, не видиш ли облака над Гинския камък. Скоро ще завали и язък за материала, който ще изхабиш. Има и нещо друго – днеска се не работи.

– Какъв празник е, та се не работи?

– На днешния ден съм се родил, бе. Забрави ли? Отбий се да пием по едно. Таман ще видим накъде ще тръгне облакът – покани го Геро.

Льохмата погледна облака, поколеба се за миг и влезе в Геровия двор. Седнаха под навеса за по чаша ракия.

– Е, доста време мина, много неща се промениха. Разкажи как стана тая работа с Америка и как прекара там – наля чашите Геро.

– Какво да ти кажем, мой човек? Дълго и широко е, няма да ни стигне деня. А гледам и облакът иде насам и ще ми объркa работата. Нали знаеш, че когато ти замина в казармата, мене ме отложиха. Аз съм си малко завеян, а ме беше и страх от казармата, та се правих и на глух. Отлагаха ме три години. През това време братовчед ми – втори ли, трети ли, не знам, няколко пъти ме кани да замина за Америка при него. Добре, ама военните не ме пускаха. Най-после преценихa, че не ставам за войник и ме освободиха от военна служба. След още две години моят роднина ми уреди виза за шест месеца и заминах за Щатите. Първата им работа там беше да ме прекръстят от Георги на Джордж. С оня нещастник, моят братовчед, започнахме работа в една птицеферма, в която нашият уж имал дялово участие. Вятър и мъгла, мой човек. Експлоатация до дупка. Добре че някаква болест изтръшка кокошките. Оня ни натири и ни обвини, че ние сме ги заразили. Междувременно визата ми изтече и реших да се връщам в България. Не ми се живееше там, без работа и без пари. Един ден братовчедът вика: „Ще станем рейнджъри“. Какъв рейнджър, мой човек? Аз не съм годен за военна служба“. „Това няма значение, за тая работа ставаш. На противника му е все едно дали чуваш или си глух. Куршумът не прави разлика. Преди това, обаче, трябва да се ожениш за американка, иначе ще те изгонят. Има едно момиче като за тебе. Ще ви запозная и ще ви оженим по бързата процедура“. Викам му да престане с неговите глупости и да ми намери пари за обратен билет. „Първо ще те оженим, па после ако искаш си заминавай за България“ – вика ми оня. Нямах друг изход. Натресе ми той това момиче, за което по-късно ми казаха, че му била гадже и я забременил. Не я искал за жена и се наложило да абортира. Пробута ми я на мене. Ама и аз съм си виновен, нали съм си завеян,

Ген. Георги ***ПЕТРОВ***

КАЛУША – ФЕНОМЕН НА БЪЛГАРСКОТО ФОЛКЛОРНО ИЗКУСТВО

От незапомнени времена в село Златия, област Монтана, всяка година в петък, събота и неделя, в седмицата след Свети дух, се провежда съборът „Калуша”. Той е съпроводен от необикновен русалийски обред, запазен като наследство от траките, взаимствали го от гръко-римския свят. В северозападните земи обредният танц „Калуша” се играе за здраве от дълбока древност.

Само в русалската седмица, след Петдесетница, през месец юни от двете съседни села Игнатово и Златия се събират много хора в местността „Панаира”. В нея през 1924 г. са посадени 53 черници в чест на загиналите във войните 47 местни жители. Днес дърветата са вече оредели, но голяма част от тях са на своя пост за вечна памет на героите. На събора най-важни са калушарите, нечетен брой млади и силни мъже, начело със своя главатар Ватата. Само те могат да лекуват болест, причинена от злия дух Калуш, бродещ по полята, горите и селата. Младежите предварително се подготвят за магическия ритуал, който ще изпълняват. Знанията за него се предават от баща на син. Калушарите са облечени в нови бели дрехи, а калпаците им са закичени с лековити билки. През русалската седмица те обикалят по селата и лекуват от самодивска болест. Разболявали се тези хора, които не са спазвали определените канони. Калуш значи зъл дух, а калушар – дарител на здраве. Танцът „Калуша” означава калина, горско дръвче с хубави червени плодове. Според преданието той предпазва от зли духове и страшни самодивски болести.

Всеки калушар носи тояга от леска, явор или дрян, защото те са магически дървета и предпазват от зли сили. Тоягата е помощница в борбата със злото. Лекуването се извършва чрез специален обреден танц. При пълно мълчание

танцьорите се нареждат в кръг около болния и заиграват. След това водещият подканя всички да се хванат на Калушарското хоро и да си вземат от лековития чесън или от вълшебния горчив пелин. Музикалните звуци, а те се изпълняват само на цигулка, стават все по-бързи, калушарите изпадат в транс. Накрая главатарят чупи гърне с жива вода и болният побягва, а мястото му се заема от един от русалиите. Ритуалът действа благоприятно върху психическата нагласа на човека и надеждата му за здраве.

Хората в село Златия още помнят цигуларя бай Първан от село Игнатово, а днес негов достоен заместник и по цигулка, и по мерак е Миролюб Йонков от село Долни Цибър.

Групата "Калушари" от село Златия е създадена в сегашния си вид през 2010 година, с единствена цел да бъде възстановен автентичният ритуал във варианта, практикуван тук от векове.

Калушарите от Златия са носители на златни отличия от Националните събори за народно творчество в град Копривщица, на златни плакети от Националните фолклорни събори в Рожен и на много грамоти. А през 2014 година те взимат участие в международния Калушарски фестивал в румънския град Каракал.

Тази година в събора „Калуша” участваха и ученици от ОУ „Христо Ботев” в село Златия, танцова трупа от близкото село Хърлец и самодеен танцов състав „Китка” с ръководител Райчо Здравков.

Празникът „Калуша” се осъществи благодарение съдействието на кмета на община Вълчедръм г-н Иван Барзин и неговия заместник г-н Боян Аврамов.

Съборът „Калуша”, в село Златия, една хроника от вечността, е убедително доказателство за това, че народът ни съхранява своите традиции и ги предава на поколенията в техния автентичен вид, необременени със съвременна хореография и стилизация. „Калуша”, този старинен крайдунавски ритуал за здраве, е и убедителен факт, за богатата духовност на българите в един от най-бедните райони на Европа, Северозападна България. †

Свещ. Л. ***ЛАЗАРОВ***

ГРАНИЦА

От бр. 20

Този успех, за жалост, не радва Европа, тъй като е постигнат изключително самостоятелно, без тесни връзки с нито една от Великите сили. България е поставена в условията на сериозна изолация.

През следващите години, до началото на 20-ти век, България решава множество проблеми. На лице са инфраструктурни, социални, земеделски и стопански реформи. Политическият живот е бурен. Княз А. Батенберг абдикира под натиска на Русия. На лице са преврати във властта. Народното събрание избира принц Фердинанд за цар отново без съгласието на повечето от Великите сили. Най-големият проблем все още не е решен: това е съдбата на българските територии в Македония и Беломорска Тракия, които след Берлинския конгрес все още са под турска власт.

Едва ли ние днес можем да погледнем на онези времена с погледа на нашите предци – държавници и народ. Населението на Царство България вече наброява над 4 милиона души, а армията ни е една от най-силните в Европа. Въпреки това, след безброй дипломатически хватки, южните и западните български земи все още са извън неговите граници и под турска власт. Така е и през 1910 г., когато съседните нам държави са освободени от турско робство десетилетия по-рано. Този въпрос изисква от държавните мъже и царя категорично и ясно решение. Единственото възможно действие е обявяване война на Турция. И такава е обявена през 1912 г. Съседите ни – Сърбия и Гърция, с които имаме спорни територии, в тази война са наши съюзници. И те наистина са такива, докато се водят самите военни действия. Успехите на българските войски срещу половин милионна турска армия са епични. Съюзниците ни воюват срещу около 130 000 турски воини на значително по-леки позиции. Войната на практика завършват с превземането на Одрин в началото на 1913 г. Срещу заплахата българските войски да влязат в Истанбул Турция иска мир, като отстъпва всички превзети територии.

Това, което историята разказва оттук насетне - до 1946-та година, където и моите размисли по тези въпроси ще завършат, е крайно неясно, дори противоречиво. Факт е, че нашите съюзници към края на Балканската война са окупирали вардарска Македония, населена предимно с българи. Макар и под турска власт, заради границите на Екзархията там има български училища, български храмове, българи са кметовете, областните управители и пр. Разпределянето на отвоюваните територии е провалено от нашите съюзници – сърби и гърци. Безспорно доказателство са позициите на военните действия, при обявяването на втората Балканска война, където нашата армия воюва с обединените гръцки и сръбски войски. С гърците военните действия се водят в Кресненското дефиле, а с със сърбите до река Брегалница (близо до Щип). Армията ни и по численост, и по сила превъзхожда съюзниците, но именно тогава на българска територия без никаква съпротива влизат румънската армия от север и турската от изток. България е принудена да иска мир, а мирния договор е продиктуван от злобата и завистта на бившия поробител и велико-сръбските амбиции. България, пред чиято армия турците отстъпват всички градове и села в Беломорието, някои от които и без военни действия[1], и която е на път да превземе и Истанбул, получава незначителни земи в близост до границата, а Егея и Вардарско са разпределени между съюзниците.

Към Сърбия са присъединени и безспорните български територии Струмишко, Босилеградско и Царибродско, които до момента никога не са принадлежали на Сръбското кралство. Тези резултати, които далеч не ни устройват, карат България да вземе страна в започналата през 1914 г. Първа световна война. Това неминуемо е трябвало да се случи. Царят и генералите са предпазливи след несправедливия развой на Балканските войни. България запазва неутралитет през първата година. Решение все пак трябва да има и то е определено до голяма степен от позициите на Гърция и Сърбия. Последната вече е съюзник на Англия и Русия (наречени Съглашението). Именно те предлагат на България отвоюваните територии в Турска Тракия, (защото Турция е противник) където отдавна българското население е прогонено. Има предложения и по отношение на Егея и Вардарско, но там Сърбия и Гърция категорично са против да отстъпват каквото и да било. От другата страна (Германия и Централните сили) България получава предложение за връщане на всички, превзети от Сърбия и Гърция, територии. Последната, раздирана от вътрешни борби, в началото пази някакъв формален неутралитет, но съвсем скоро се присъединява към Съглашението. Това се случва още през следващата година, след като България влиза в съюз с Германия през 1915-та. Всичко това трае съвсем кратко. Скоро централните сили (Германия) е пред разгром, а към България, която води реални военни действия на различни фронтове, и Великите сили и балканските съседи са безпощадни.

Дълги години държавата ни, изтощена от войната, преживява икономическа и социална, дори политическа криза. Над 300 000 бежанци от Вардарско и Беломорието – абсолютно безимотни и бедни българи допълнително затрудняват тежкото положение на държавата. За жалост именно тази особена ситуация и липсата на доверие сред народа към управляващите партии подготвят почвата, за да израстне горчивия плод на болшевишките идеи, постепенно навлизащи от вече Съветска Русия. Активните, но съвсем неясни и неорганизирани действия на ВМРО, както и нейната непоследователна политика подронват стабилността на държавата. Партията БЗНС съдейства на нелегалната комунистическа организация. Заедно извършват атентати и дори въоръжени въстания срещу властта. Това кара правителството да засили мерките срещу комунистическите и партизански структури. В резултат последват още атентати, сред които, невиждания по мащаб и зверство атентат в църквата „Св. Неделя“ на 16 април 1924 г. С него се цели унищожаването на целия управляващ елит, заедно с цар Борис III, с един удар. Загиват десетки невинни хора, но не и управляващите. Те остават живи в една незасегната от взрива част на храма. Следва тотална разправа от страна на правителството срещу всички опозиционни сили в страната и последната в Европа публична екзекуция на атентаторите. След това опитите на нелегалните комунистически формирования да вземат властта са кратки и без успех. Въпреки всички тези дестабилизиращи факти и събития, **през 30-те години България е в подем.**

Следва почти десетилетие, в което цар Борис III е истински обединител на народа. Премахнал воюващите, една срещу друга, партийни структури, на лице е парламент, който работи за България. С Германия е подписан търговски договор, по силата на който у нас се доставят много машини и промишлени стоки, необходими за техническия прогрес. Търсят се начини за ревизия на Ньойския договор. Вероятно притеснени от бързия възход на България, в Атина през 1934 г. Румъния, Сърбия, Гърция и Турция подписват споразумение за запазване на статуквото. Така наречения Балкански пакт е насочен към България, Албания и Унгария, които все още имат териториални претенции и целѝ отново тяхната изолация. Въпреки това българската дипломация търси и осъществява контакт с най-голямата си съседка – вече кралство Югославия, и през 1937-ма между двете държави се подписва договор за „Вечно приятелство“, но без никакви териториални ангажименти. За разлика от него в Солун между българския министър-председател и ген. Метаксас, който представлява Балканския пакт, се подписва споразумение, по силата на което отпадат военните клаузи на Ньойския договор (ограниченията по отношение на армията). Това е постижение, след което България бързо възстановява и въоръжава армията си.

Според Асен Христофоров – виден наш икономист, писател и преводач, през управлението на Борис III брутният вътрешен продукт нараства повече от два пъти и достига приблизително 25 милиарда долара. Положителни икономически показатели са налице и през 1938-ма г., когато в цялата държава се засилват строителството, вносът, износът, производството на инвестиционни блага и др. В следващата – 39-та г. по отношение на държавното съкровище се образува касов излишък от 147 милиона лева.[2]

Успешни са реформите в банковото дело, толерира се частната инициатива. В ситуацията на депресия в Америка и Европа, България осъществява завиден храноизнос по целия свят. В края на 1930 г. започва нов етап на усъвършенстване на подвижния състав, железопътната инфраструктура и тяхната експлоатация. Организацията на влаковото движение и управлението на БДЖ са доведени до най-високото ниво за целия период от съществуването на железниците в България. На територията на Царството (и извън него) функционира печеливша държавна железница с около 4 000 км. релсов път (само за справка – целият релсов път в България е 4423 км.). Преди Втората световна война локомотивният парк се попълва със сериите 12, 13, 14, 15 и 20. **През 1940 г. БДЖ разполагат с 11 184 вагона, от които: 580 пътнически, 5556 открити товарни, 4693 покрити товарни, 75 цистерни, 60 хладилни и 200 фургони.[3]**

[1] Гр. Кавала с целия гарнизон е предаден на Пейо Яворов и още двама българи, преоблечени в офицерски униформи без никакви военни действия.

[2] ХРИСТОФОРОВ, Асен, ИЗБРАНИ ПРОИЗВЕДЕНИЯ И ДОКУМЕНТИ, том II , 2010, 243

[3] Източник https://fan.bdz.bg/bg/istoria

Продължава в бр. 22